

ЗДОБУТКИ ТА ПРОБЛЕМИ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ЗА ПЕРІОД ДЕРЖАВНОЇ НЕЗАЛЕЖНОСТІ

*Л.І. Хомутенко, канд. екон. наук, доц., Т.П. Гончаренко,
Українська академія банківської справи*

У грошовій системі нації віддзеркалюються всі її прагнення, вчинки, страждання та сутність, і саме через грошову систему нації здійснюється вплив на її економічний та суспільний розвиток.

Видатний австрійський вчений
Й. Шумпетер

Вступ. Процес переходу України до якісно нової форми економічних відносин, що базується на ринкових принципах ведення господарства, зумовлений необхідністю внесення кардинальних змін до фінансово-кредитної сфери економіки, яка відіграє ключову роль у забезпеченні руху грошових коштів в економічній системі будь-якої країни та створює базові передумови суспільного відтворення. Основною ланкою цієї сфери є банківська система, якій належить провідне місце у загальному процесі організації й регулювання господарського життя суспільства. Банківська система виступає важливою складовою ринкової інфраструктури, забезпечуючи реалізацію інструментів грошово-кредитної політики центрального банку держави.

У сучасній ринковій економіці із розподілом праці найважливіші функції банків полягають у забезпеченні безперервного грошового обігу та обігу капіталу, у наданні можливостей отримання необхідного фінансування підприємствами, державою, приватними особами, а також створення сприятливих умов для вкладання коштів із метою нагромадження заощаджень у національній економіці, через яку проходить великий обсяг грошових розрахунків і платежів підприємств, організацій і населення. Вона мобілізує і перетворює в активно діючий капітал тимчасово вільні кошти, заощадження та доходи населення, виконує різні кредитні, посередницькі, інвестиційні, довірчі та інші операції.

Саме тому вітчизняними вченими, спеціалістами та експертами банківської діяльності досліджуються тенденції розвитку та динаміка змін, які відбуваються у структурі банківської системи України, фактори, які зумовлюють оновлення та підйом у банківському секторі, насамперед, ті, що призводять до кризових або навіть руйнівних процесів.

Постановка задачі. Дана стаття носить аналітично-дослідницький характер, головною метою є дослідження сучасного стану банківського сектора економіки країни, а також факторів, які впливають на його розвиток, і тенденцій розвитку.

Результати. Сучасний стан розвитку економіки в державі потребує постійної уваги до банківської системи, проведення політики, спрямованої на створення сприятливих умов для її стабільного та ефективного функціонування. Незважаючи на появу на фінансовому ринку України інших фінансових посередників, банківська система в середньостроковій перспективі залишається основним сегментом у фінансовому секторі.

За десять років існування нашої держави створено повноцінну банківську систему, яка є значним і впливовим сектором економіки. На сьогодні

банківська система України налічує 186 банків. Серед них: 162 банки (87 %) – акціонерні товариства (113 відкритих і 49 закритих), 2 – державні банки; 24 банки (12,9 %) – товариства з обмеженою відповідальністю (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка розвитку банківської системи України протягом 1992-2002 років

	Роки											
	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2002 (II кв.)
Зареєстровані банки на початок періоду	77	130	211	228	230	229	227	214	203	195	189	186
Державні	–	–	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Відкриті акціонерні товариства	–	–	96	119	125	128	125	125	124	119	115	113
Закриті акціонерні товариства	–	–	63	48	52	51	51	53	49	49	49	49
Товариства з обмеженою відповідальністю	–	–	67	59	50	48	41	34	28	25	25	24
Банки, що функціонують	–	–	220	210	188	189	185	176	163	153	152	152
Банки з іноземним капіталом	–	–	12	12	14	15	22	28	30	31	28	24
Із 100 % іноземного капіталу	–	–	1	1	2	3	6	9	8	7	6	6
Кількість ліквідованих банків	–	3	6	11	1	11	10	16	11	9	6	3

Якщо простежити динаміку розвитку банківської системи, то треба відмітити, що починаючи з 1996 р., загальна кількість банків зменшувалася, але банківська система з кожним роком поповнювалася безпосередньо до 2001 р. новими банківськими установами, які створені за участю іноземного капіталу. Скорочення банків з іноземним капіталом сталося у 2001 р. і в 2002 р. ця тенденція зберігалася. На сьогодні налічується 24 комерційні банки зі змішаним капіталом (12,9 % від загальної кількості банків), у тому числі 6 зі 100-відсотковим іноземним капіталом, зареєстрованих як українські суб'єкти господарювання (табл. 1), зокрема, “Кредит Ліонес” (французький капітал), “Сосіете Генерале” (французький капітал), Депозитно-кредитний банк (польський капітал), ING Bank і “Кредит Свісс”. Решта банків мають лише частину іноземного капіталу у своїх статутних фондах. Крім того, нині в Україні відкрито 20 представництв закордонних банків.

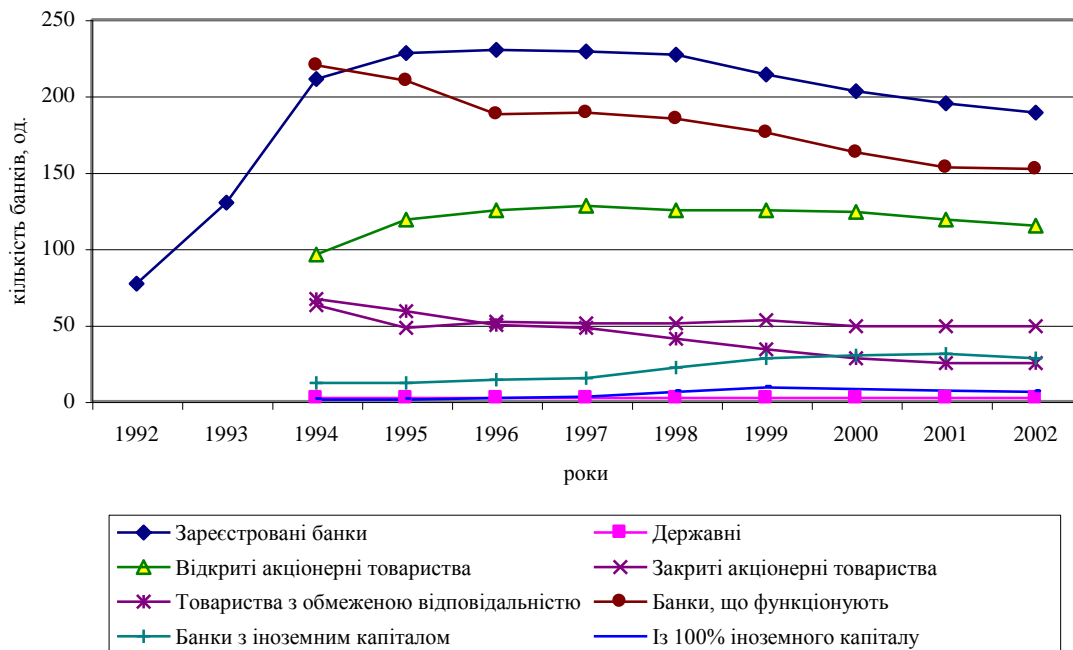

Рис. 1. Динаміка розвитку банківської системи України

Збереження у 2001 р. позитивної макроекономічної динаміки та належна адаптація банків до короткострокових економічних змін значно сприяли зміцненню фінансового стану і формуванню позитивних тенденцій у розвитку банківського сектора. Серед них переважали такі:

- позитивна динаміка зростання основних показників діяльності банків;
- поліпшення фінансового стану та розширення капітальної бази банків;
- стабілізація зростання попиту на банківські послуги та поліпшення фінансового стану клієнтів;
- зниження темпів кредитування усіх категорій позичальників на фоні стабілізації тенденції до зниження кредитних ризиків;
- скорочення обсягів прострочених та сумнівних кредитів;
- прискорене зростання обсягів вкладень у цінні папери;
- зниження темпів зростання залучених банківських ресурсів за умови їх збереження на нормальному рівні в цілому;
- інтенсивніше зростання обсягів строкових вкладів населення порівняно з депозитами до запитання.

Впродовж 2001 р. (у порівнянні з 2000 р.) зменшувалася кількість допущених банками порушень обов'язкових економічних нормативів. Загалом кількість порушень за 2001 р. зменшилася на 33 випадки. Ретельне дотримання банками нормативів свідчить про певне зниження рівня ризиковості здійснюваних операцій та поліпшення фінансового стану банківських установ.

Однак, незважаючи на окремі досягнення в загальноекономічній стабілізації, теперішня банківська система функціонує у несприятливому економічному середовищі. Аналіз банківської діяльності в Україні на сучасному етапі дає можливість відстежити важливі проблеми, розв'язання яких сприятиме створенню в Україні банківської системи ринкового типу.

Розвиток цієї системи в країні притупляється багатьма чинниками. Ці чинники створюються як поза самою банківською системою і не можуть бути

усунуті завдяки зусиллям самих банків, так і за рахунок внутрішньобанківських проблем.

Найбільш характерними чинниками зовнішнього середовища банків, які впливають на стабільність як окремих банківських установ, так і банківської системи взагалі, є:

1. Повільне реформування економічно-господарського життя суспільства, збереження осередків монополізму, що стримують розвиток малого і середнього бізнесу, призводять до зниження ефективності суспільного виробництва, а відтак – і до скорочення обсягів руху капіталу та інвестицій всередині країни. Все це обумовлює обмеженість ресурсної бази комерційних банків як важливих інститутів фінансового посередництва, знижуючи їх конкурентоспроможність на ринку надання банківських послуг.

2. Незадовільний фінансовий стан значної частини суб'єктів господарювання. На сьогодні близько половини суб'єктів господарювання (43 %) є збитковими. Економічне середовище в Україні є несприятливим для здійснення суб'єктами господарювання своїх виробничо-господарських функцій. Лише небагато з названих суб'єктів господарювання виробляють продукцію, на яку існує стабільний попит і яка вчасно оплачується. Це призводить до підвищення ризику при кредитуванні реального сектора, обмежує участь банківського сектора у кредитуванні економіки.

Негаразди виробників позначаються на роботі банків, у яких збільшується обсяг несвоєчасно повернутої заборгованості, скорочуються залишки на рахунках клієнтів, що заважає розширенню масштабів їх діяльності, а звідси і зміцненню їх конкурентних позицій. Крім того, наявність суттєвих за розміром “тіньової” та бартерної складових вітчизняної економіки, кризи платежів також не сприяють припливу фінансових ресурсів до банківської системи, “знекровлюючи” її.

3. Фінансова нестабільність. Не повністю подолані інфляційні процеси скорочують реальні грошові доходи населення, обмежуючи можливість здійснення громадянами довгострокових заощаджень у комерційних банках. Це послаблює фінансовий потенціал банківської системи, що, у кінцевому випадку, “робить” банківський кредит, ціна якого перевищує його фінансову віддачу у виробництві практично усіх видів продукції, недоступним для більшості суб'єктів господарювання. У свою чергу, низький рівень реального попиту на банківські кредити та інвестиції зменшує доходність та рентабельність банківських установ.

4. Недосконалість існуючої законодавчої та нормативної баз в частині регулювання банківської діяльності. Правова основа взаємовідносин у кредитному процесі між клієнтом та банком не передбачає надійного захисту інтересів останнього. У можливій конфліктній ситуації банки не відчують себе добре захищеними, адже необхідність організувати реалізацію заставленого майна та проводити розрахунки за першочерговими зобов'язаннями позичальника підвищують вірогідність отримання збитків внаслідок кредитування. Це обумовлює факт висування банками більш жорстких вимог до кредитоспроможності позичальника, що робить їх позички ще менш доступними та обмежує базу для отримання доходів.

Розвиток і вдосконалення банківського законодавства – один із основних напрямків банківської реформи, а законодавчо-правове забезпечення банківської діяльності відіграє важливу роль у процесі її державного контролю й регулювання. Кількість послуг і вибір напрямку вкладання коштів прямо залежить від того, яким менеджмент банку бачить ринок, чи здатний він розпізнати прибуткові ринкові сектори, запропонувати послугу, яка б мала попит на ринку. Все це стає аксіомою повсякденної банківської практики лише тоді, коли законодавча база дає змогу чітко регламентувати і розвивати банківську справу в країні. Важливий крок у вдосконаленні правової і нормативної баз банківської діяльності було здійснено прийняттям законів “Про Національний банк України”, “Про банки і банківську діяльність”, що покращило законодавче середовище для банківської сфери, створило правове поле для конкуренції, захисту інтересів вкладників і кредиторів банків, запобігання підвищенню ризиків у банківській діяльності, що є необхідним для подальшого розвитку вітчизняних банків. У прийнятих законах більш чітко, ніж у попередньому єдиному законі, визначені статус, роль і функції центрального банку, задачі та права комерційних банків.

У зазначених законах більш чітко визначено питання банківської таємниці. До прийняття законів було багато таких прикладів, коли податкові та силові структури у своїх відомчих нормативних актах передбачали право на отримання від банків інформації про клієнта, що унеможливлювало захист банківської таємниці. З прийняттям цих законів вирішено питання правової визначеності банківської таємниці як одного з найважливіших елементів захисту інтересів клієнтів банків, зміцнення їх довіри до банківської системи. Це збільшуватиме ресурсну базу банку, завдяки чому банківська система зможе більше вкладати в реальний сектор економіки.

І все ж багато професіоналів банківської справи переконані, що і нинішній Закон “Про банки і банківську діяльність” треба доопрацьовувати щодо питань кредитування і кредитної політики, створення представництв банку, чіткого визначення деяких термінів (бо в нововведених можуть заплутатися як самі банкіри, так й інші суб’єкти господарчої діяльності), хеджування ризиків тощо.

Розвитку банківського сектора перешкоджає також відсутність належного законодавчого та нормативного забезпечення усього можливого спектра банківських операцій, внаслідок чого банки не завжди спроможні повною мірою розвивати нові види послуг у відповідь на зростаючі потреби ринку, що послаблює їх здатність до ефективної конкуренції.

5. Протиправні дії з боку державних органів управління стосовно комерційних банків. На нашу думку, підрив довіри суспільства до банків пов’язаний не тільки з негативною економічною ситуацією в країні, підвищеною ризикованістю банківських операцій, а й з некоректними, невиваженими діями з боку державних органів управління, зокрема ДПАУ, стосовно комерційних банків. Розвиток України як демократичної держави потребує ґрунтовного удосконалення відносин між суб’єктами господарювання і державними органами, усунення адміністративних і правових перепон для розвитку підприємництва, створення сприятливих умов для інвестиційної та фінансово-банківської діяльності.

Застосування необґрунтованих санкцій, блокування діяльності будь-якого суб'єкта підприємництва, особливо банківської установи, не лише створює негативне господарське середовище, а й порушує гарантоване Конституцією України право громадян на захист приватної власності, завдає значних втрат суспільству взагалі.

Необхідно на державному рівні розробити запобіжні норми й інструменти діяльності відповідних державних органів, що унеможливили б появу протиправних дій, дискримінаційних заходів, які призводять до фінансових проблем підприємств.

Українські комерційні банки потребують стимулювання розвитку їх ділової активності. Для цього з боку державних структур і центрального банку їм необхідна значна підтримка – не лише адміністративна, але, головним чином, економічна, яка б протистояла таким “захворюванням”, як низька капіталізація, брак довіри клієнтів, несвоєчасне погашення боргів, велика частка неплатоспроможних клієнтів тощо.

Стратегічною метою державної політики у банківській сфері на сучасному етапі є забезпечення системної стабільності та створення необхідних умов для розвитку ринку банківських послуг на основі здорової конкуренції. Банківська діяльність в конкурентних умовах повинна здійснюватися на єдиних принципах, встановлених для кредитних організацій, базуватися виключно на комерційних інтересах та відповідати пруденційним та іншим вимогам нормативно-правового характеру. Державна політика по відношенню до банківського сектора має сприяти збереженню та укріпленню ринкових засад діяльності комерційних банків, використовувати переважно непрямі методи впливу на процеси, що протікають у банківській системі.

Таким чином, відчуваючи негативний вплив зовнішнього середовища у розвитку банківської системи України, теперішня ситуація обумовлює необхідність підвищення та посилення її надійності, а також стійкості до зовнішніх та внутрішніх потрясінь. В умовах ринкової економіки надійність банків є запорукою повноцінного виконання ними функцій фінансового посередництва, сприяння ефективному переливанню капіталу між регіонами, галузями, надання різноманітних та недорогих банківських послуг. Крім цього, поєднання принципів надійності та результативності банківської діяльності є запорукою загального оздоровлення ситуації в економіці за рахунок широкого спрямування ресурсів в економічний розвиток держави. Саме такий вид банківської активності на фоні значного зменшення темпів інфляції є необхідним засобом підвищення стійкості комерційних банків на довгострокову перспективу.

Розвиток банківської системи України стримується і за рахунок внутрішньобанківських чинників.

Однією з актуальних проблем банківської системи України є недостатній рівень капіталізації банків, який вносить елементи нестабільності в економіку держави в цілому. Банки з низьким рівнем капіталу постійно вдаються до різноманітних заходів щодо збільшення власного капіталу. Але, на жаль, у більшості малих банків нині немає джерел для значного збільшення капіталу, прибутки яких незначні і обмежені можливості залучення субординованого боргу. Слід зазначити, що одним із реальних шляхів розв'язання цієї проблеми

є об'єднання невеликих банків у великі фінансово-кредитні установи зі значними розмірами капіталу, які з часом зможуть надавати клієнтам широкий спектр банківських послуг і стати гарантом збереження їх коштів. Економічною метою такого злиття є поєднання зусиль у конкурентній боротьбі та досягнення більшої ефективності власної діяльності. За умови успішного об'єднання банків слід очікувати стабілізаційного ефекту, підвищення рівня капіталізації банківської системи та започаткування нового етапу в розвитку банківського середовища України.

Але необхідно відмітити, що об'єднання банків теж є проблемою, хоча це абсолютно нормальний, більш того, просто необхідний процес. Навіть у здорових європейських, американських, японських банківських системах відбуваються злиття банків. В Україні ще майже половина банків “нездужають”. В результаті вони або будуть приєднані до більш потужних структур, або викреслені з Реєстру банків. Близько 40 банків зараз потенційно стоять перед вибором приєднання або ліквідації.

Ще однією з проблем банківської системи є слабкий некомпетентний менеджмент. Недостатнє вивчення та аналіз фінансового стану позичальників негативно відображається на якості активів банків і є результатом зниження прибутковості банківської системи та погіршення якості кредитного портфеля. Прибутковість банку є основним показником ефективності його фінансово-господарської діяльності. Рівень доходності залежить від цілей діяльності банку, пропорцій та співвідношень, що склалися в структурі його активів і пасивів, якості управління банківськими ризиками, доходами й витратами від методів, що використовуються для підтримання ліквідності тощо. У подальшому банкам слід краще дбати про підвищення прибутковості активів. Необхідно зменшувати ризики, пов'язані з проведенням активних операцій, а також збільшувати у валюті балансу частку власних коштів, що сприятиме скороченню витрат, пов'язаних із залученням коштів з інших джерел.

Вузкий спектр банківських послуг відповідно до постійно зростаючих вимог споживачів є також насущною проблемою банківської діяльності. Якщо на початку свого становлення вітчизняна банківська система мала можливість отримувати інфляційні прибутки, обслуговуючи поточні потреби комерційних структур та зосереджуючи головну увагу на швидкоокупних операціях торгово-посередницького характеру, короткострокових валютних та інших фінансових операціях, то з часом певна стабілізація економічної сфери відчутно знизила доходність банківських операцій, вимагаючи поступової переорієнтації банківської діяльності на такі традиційні шляхи отримання доходів банками в усьому світі, як кредитування реального сектора та довготривалі інвестиційні операції. Це дозволить прискорити необхідну реструктуризацію виробництва, підвищити економічний потенціал підприємницького сектора, що в перспективі матиме важливий макроекономічний ефект, який виявлятиметься через пожвавлення ділової активності, зростання обсягу ВВП, поліпшення економічної кон'юнктури. Зважаючи на тісний зв'язок банківського та промислового секторів, вищевказане сприятиме збільшенню фінансового потенціалу комерційних банків, їх можливостей щодо вигідного маневрування ресурсами, і як наслідок, стійкості в умовах конкуренції на банківському ринку. З огляду на поступове підвищення участі іноземного капіталу у вітчизняному

банківському секторі, істотне зниження рівня маржі за операціями та рентабельності банківських операцій, порівняно з початком 90-х років, а також поступову активізацію на “традиційних” банківських ринках небанківських кредитних установ – фінансових, страхових компаній, інвестиційних фондів, свідчить про тенденцію до посилення банківської конкуренції в Україні. Щоб бути здатними її витримати, для вітчизняних банків важливим є вийти на принципово новий рівень надання банківських послуг, розширювати їх асортимент, підвищувати якість, вдосконалювати форму обслуговування, що передбачатиме високий рівень їх конкурентоспроможності.

Для підтримки економічного зростання нам потрібні сильні і привабливі для клієнтів банки, які спроможні забезпечити надійність банківських послуг та протистояти кризовим явищам. Подальша капіталізація, зменшення операційних видатків, покращення якості кредитного портфеля банків і відновлення довіри до банків будуть запорукою подальшого розвитку банківської системи.

Актуальна також проблема формування правових основ для створення альтернативних банкам фінансових посередників – кредитних спілок, кредитно-депозитних асоціацій тощо. Такі установи могли б стати найзручнішими для обслуговування потреб населення, малого і середнього бізнесу.

Одна з головних причин, яка може зумовити виникнення проблем у банківському секторі – це недостатня кваліфікація керівних кадрів і персоналу. Стосовно банківських фахівців можна з певною мірою умовності говорити про своєрідну “моральну зношеність”, що виявляється у поступовому “старінні” знань. Інтенсивний розвиток нових технологій, зміна законодавчої і нормативної баз спричиняє їх професійне відставання. Відсутність єдиної цільової комплексної програми безперервного професійного й економічного навчання банківських працівників гальмує наближення вітчизняної банківської системи до світових стандартів. Цю проблему банки в основному розв’язують самостійно. Тому в основу названої програми необхідно було б покласти такі принципи, як: наукової обґрунтованості та необхідності галузевої системи; саморозвитку-здатності змінювати форми й методи функціонування цієї системи відповідно до зміни умов, що відбуваються в галузі; максимальної керованості системою, її гнучкості й оперативності, тісного взаємозв’язку системи з професійно-кваліфікаційним зростанням працівників; економічного і правового забезпечення повноважень органів управління навчанням кадрів банківської системи.

Особливість банківської діяльності полягає в тому, що, на відміну від більшості юридичних осіб, банк, виступаючи посередником на фінансовому ринку, оперує залученими коштами у вигляді вкладів і депозитів юридичних та фізичних осіб, розмір яких може в десятки разів перевищувати розмір власного капіталу банку.

Завдяки цьому банк є надто вразливим не тільки до змін в економічних процесах, а й до психологічних, ажіотажних настроїв суспільства. Таким чином, для банківської діяльності одним із найважливіших факторів її існування є довіра клієнтів, кредиторів та вкладників. Будь-яка комплементарна діяльності або недостовірні інформація про банк може призвести до втрати клієнтів і його краху. До речі, завжди, у всі часи і у всіх народів існувала

проблема взаємовідносин між кредитором і позичальником. Ще Сократ писав: “Якщо у боржника тільки озноб, то кредитора вже трусить лихоманка”.

Передумова успішного розвитку ринкової економіки – це надійна платіжна система, що задовольняє потреби юридичних і фізичних осіб у безготівковому й ефективному переказі коштів. Значним досягненням у цьому напрямку стало запровадження системи електронних міжбанківських платежів (СЕП), яка не має аналогів у країнах колишнього Союзу і максимально наближена до рівня відповідних систем розвинутих країн Європи і світу. Ще одним прогресивним кроком є впровадження електронної пошти, завдяки якій НБУ може отримувати щоденний баланс цієї банківської системи.

Ще однією з назрілих проблем банківської системи є досягнення цілковитої відповідності вітчизняного банківського нагляду Базельським принципам, що потребують створення ефективного розвинутого банківського нагляду, який відповідав би кращим міжнародним зразкам. Без такої системи неможливий розвиток надійної та безпечної банківської системи, здатної обслуговувати потреби економіки і населення країни та гарантувати водночас безпеку довірених їй коштів. Лише на таких засадах Україна матиме змогу і право бути членом Союзу Європейських держав.

На сьогодні служба банківського нагляду існує в структурі Національного банку України, виконує покладені на нього наглядові функції на базі існуючої інфраструктури та постійно трансформується залежно від змін, які відбуваються у банківській системі. В кінці 2000 р. був створений Генеральний департамент банківського нагляду, який визначає єдину стратегію подальшого розвитку і політику банківського нагляду, єдині методологічні підходи тощо. Нова організаційна структура зорієнтована на підвищення самостійності та ефективності банківського нагляду, передбачає більш чіткий розподіл функцій, зосередження їх в одному структурному підрозділі з метою недопущення дублювання та розпорошення.

Сьогодні вже розроблено комплект нормативно-правових актів (15 положень та інструкцій), які становлять методологічну базу регулювання діяльності банків, проводиться рейтинг банків за загальноприйнятою у світі системою CAMEL, здійснюється моніторинг за дотриманням банками обов’язкових економічних нормативів, які постійно вдосконалюються, створено систему особливого нагляду за великими банками та банками, які мають певні проблеми у своїй діяльності, визначено ознаки проблемності банків і розроблено методи раннього реагування на їх виникнення, удосконалюються заходи впливу на банки і їх керівників у разі порушення банківського законодавства.

Але, на жаль, існують певні фактори, що впливали на оцінку Міжнародного Валютного Фонду щодо відповідності банківського нагляду в Україні Базельським принципам, які знаходилися переважно поза контролем Національного банку і завадили службі банківського нагляду отримати вищі оцінки МВФ. Мається на увазі відсутність розвинутої законодавчої бази щодо боротьби з “відмиванням” грошей, а також про реформування бухгалтерського обліку підприємств різних форм власності.

Однак, зважаючи на відносно коротку історію розвитку банківського нагляду в Україні навіть фактично отримані оцінки свідчать про прогрес у цьому напрямі діяльності Національного банку.

Отже, підводячи підсумки аналізу стану банківської системи України, слід зазначити, що існує багато проблем, які потребують негайного вирішення. І лише зусиллями Національного банку неможливо виправити ситуацію, що склалася в банківській системі. Тут необхідний комплексний підхід. Мова має йти не про організацію нових банків, а про створення відповідних правових і економічних умов для діючих банків. В Україні функціонують 152 банки, що теж є однією з проблем, бо розпорошення наявного капіталу серед численних банків робить їх неспроможними витримувати конкуренцію, і тим більше в кризових умовах. Це прекрасно розуміють спеціалісти як урядового рівня, так і працівники комерційних банків та Національного банку України.

З метою визначення стратегії у напрямку підвищення ефективності роботи банків Президентом України був прийнятий Указ від 14.07.2000 р. "Про заходи щодо зміцнення банківської системи України та підвищення її ролі у процесах економічних перетворень". У ньому визначено головні напрями стратегії і тактики розвитку банківської системи країни: удосконалення правового регулювання банківської діяльності, забезпечення стабільності гривні, виконання банками своєї основної функції – кредитування суб'єктів господарювання та громадян, зростання довіри населення до вітчизняних банків.

На виконання Указу Президента була розроблена Комплексна програма розвитку банківської системи України на 2001-2003 роки. Реалізація зазначеної програми мала забезпечити підвищення ефективності функціонування банківської системи, зростання довіри до неї та виконання банками ролі локомотиву економічного зростання.

У найближчі 3-5 років стратегічними цілями реформування банківської системи України з метою стимулювання економічного піднесення мають стати: зміцнення довіри до вітчизняної банківської системи з боку вкладників та інвесторів;

підвищення ефективності здійснення банками функцій акумулювання заощаджень населення і коштів підприємств та їх подальшої трансформації у кредити й інвестиції;

підвищення стійкості банківської системи з метою недопущення появи системної банківської кризи;

недопущення використання банківської системи для відмивання "брудних грошей" і нелегального експорту капіталу;

усунення фактора корумпованості у діяльності банківських установ.

Першочерговими завданнями, успішне розв'язання яких сприятиме досягненню зазначених вище стратегічних цілей розвитку банківської системи, є підвищення рівня капіталізації банків і якості капіталу, підвищення фінансової стійкості діючих банків і виведення з ринку проблемних банків, розширення діяльності щодо залучення коштів населення, розширення взаємодії банківської системи з реальним сектором економіки.

З огляду на це в інституціональному й структурному аспектах важливо наблизити загальні правові умови функціонування банків до умов, характерних

для країн із розвинутою ринковою економікою, особливо щодо зміцнення законодавчих основ захисту кредиторів і вкладників, механізмів банкрутства неплатоспроможних банків, забезпечення інформаційної відкритості фінансового стану банківських установ.

На нинішньому етапі й на перспективу важливо також, щоб банки мали можливість функціонувати у рамках універсального статусу, який дає змогу зменшити ризики й забезпечити комплексність банківських послуг для клієнтів. Спеціалізація банків доцільна на окремих продуктах у рамках їхнього універсального статусу.

Роль держави у реорганізації банківських установ має полягати у законодавчому забезпеченні та регулюванні захисту інтересів вкладників, інвесторів і кредиторів, а також у забезпеченні прозорості реорганізаційних процедур.

Ще одним важливим заходом, спрямованим на підвищення рівня стабільності та запобігання кризовим явищам, є забезпечення прозорості діяльності банківської системи, вдосконалення статистики та управлінських здібностей персоналу. Це має бути основою для покращення банківського менеджменту, що сприятиме підвищенню довіри до банківської системи як з боку населення, акціонерів, суб'єктів господарювання, так і з боку іноземних інвесторів.

Важливим кроком у цьому напрямку є підготовка до приєднання України до Спеціального стандарту розповсюдження даних, який розроблено МВФ. Його головна мета – створення прозорого постійно діючого інформаційного середовища для інформування іноземних інвесторів про стан української економіки.

Після приєднання України до зазначеного Стандарту через мережу Інтернет публікуватиметься інформація про розвиток реального сектора економіки, статистика платіжного балансу і державних фінансів, грошово-кредитна статистика. Проведення підготовчої роботи вимагає зусиль не лише Національного банку, а й Державного комітету статистики та Міністерства фінансів, які є розробниками відповідної статистичної інформації.

У найближчій перспективі посилення ролі комерційних банків, що контролюються іноземним капіталом в Україні, вбачається позитивним фактором. Розширення діяльності цієї групи банків сприятиме появі нових банківських продуктів і технологій, стимулюватиме розвиток конкуренції у вітчизняному банківському секторі.

У функціональному аспекті визначальний вплив на розвиток кредитних операцій банків матимуть темпи й характер структурних змін в економіці, політика уряду щодо обмеження бюджетного дефіциту, скорочення обсягів емісії ОВДП, заходи щодо посилення захисту інтересів кредиторів і вкладників.

Істотний вплив на підвищення попиту на банківські кредити з боку підприємств реального сектора економіки матимуть заходи монетарної політики, спрямовані на зниження інфляції й процентних ставок, забезпечення стабільності національної валюти, збільшення обсягів рефінансування комерційних банків.

Важливим напрямом розвитку кредитної діяльності банків можуть стати операції кредитування малого й середнього бізнесу, іпотечне кредитування й надання кредитів на споживчі цілі.

Активізація взаємодії банків і реального сектора економіки неможлива без створення стійкої довгострокової ресурсної бази. Тому стратегічним завданням банківської системи повинна стати активізація діяльності банків щодо залучення заощаджень населення. Важливим інструментом підвищення довіри до банківської системи з метою залучення коштів населення має стати система захисту вкладів. Конкретні заходи, у першу чергу, мають бути спрямовані на підвищення капіталізації Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, зміцнення законодавчих основ щодо прозорості банківської системи й банківського нагляду, механізмів банкрутства й ліквідації банків.

Подальший розвиток банківської системи неможливий за відсутності використання міжнародного досвіду ведення банківської справи, впровадження сучасних банківських та інформаційних технологій, розширення і вдосконалення банківських послуг.

Шлях, пройдений банківською системою за останні 10 років, хоча і незначний, але вже є певні досягнення. Все, що зроблено, – це лише перші кроки, за якими мають бути практичні дії, направлені на удосконалення функціонування та розвиток банківської системи. Національний банк України, як центральний банк держави, однією з функцій якого є здійснення банківського нагляду, має використовувати усі можливі заходи впливу та інструменти грошово-кредитної політики з тим, щоб банківська система могла розвиватися і бути здатною протидіяти кризовим явищам.

За оптимістичним прогностичним сценарієм протягом нинішнього 2004 р. за умови економічного зростання в країні позитивна тенденція до підвищення стабільності банківської системи, яка набула розвитку в 2002-2003 роках, має зберегтися, що справлятиме позитивний вплив на економічне зростання, а значить розвиватиметься й тенденція до підвищення ринкової капіталізації.

Список літератури

1. Кротюк В.В. Стратегія і тактика розвитку банківської системи // Вісник НБУ. – 2002 (жовтень). – С. 120-127.
- Шелудько Н.М. Роль банківської системи у стимулюванні економічного зростання // Фінанси України. – 2002. – № 3. – С. 120-127.
- Потійко Ю.А. Теоретичні й практичні аспекти аналізу діяльності українських банків // Фінанси України. – 2002. – № 3. – С. 129-137.
- Колодієв О. Становлення банківської системи України: минуле, світовий досвід, проблеми реформування // Банківська справа. – 2002. – № 2. – С. 28-34.
- Остапець А.І., Остапець А.В. Банківська система України: стан і проблеми розвитку // Фінанси України. – 2002. – № 8. – С. 114-126.
- Аржевітін С. У переддень десятирічного ювілею. Штрих до історії розвитку вітчизняної банківської системи за роки державної незалежності // Вісник НБУ. – 2002 (лютий). – С. 41-51.
- Донченко Л. Проблемні банки – головний біль банківської системи країни // Вісник НБУ. – 2000 (жовтень). – С. 6-12.
- Черняк В.К. Банківську систему треба реформувати // Фінанси України. – 2001. – № 2. – С. 147-148.
- Патрикац Л., Компанієць С. Проблеми та перспективи розвитку банківської системи України // Вісник НБУ. – 2001. – № 12. – С. 20-22.

- Гальчинський А. Найвищий пріоритет – грошова стабільність // Вісник НБУ. – 2001 (травень). – С. 2-12.
- Кротюк В. Становлення і перспективи розвитку банківського нагляду в Україні // Вісник НБУ. – 2001 (липень). – С. 2-9.
- Яременко Ю. Ще раз про закон, якого чекали 10 років // Вісник НБУ. – 2001 (листопад). – С. 2-6.
- Овдій Ю. Планування – актуальне завдання банків України. Досвід КБ “Кредитпромбанк” // Вісник НБУ. – 2000 (липень). – С. 10-19.
- Потійко Ю.А. Теоретичні й практичні аспекти аналізу діяльності українських банків // Фінанси України. – 2002. – № 3. – С. 129-134.

Хомутенко, Л. І. Здобутки та проблеми банківської системи України за період державної незалежності [Текст] / Л. І. Хомутенко, Т. П. Гончаренко // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України / Державний вищий навчальний заклад «Українська академія банківської справи Національного банку України». – Суми, 2005. - Т. 11.- С. 123-138